

**XIX међународни научни скуп „Правнички дани –
Проф. др Славко Царић”
„ПРАВО, НАУКА И ДРУШТВО – АКТУЕЛНА
ПИТАЊА И ПЕРСПЕКТИВЕ”**

**XIX International scientific meeting „Legal days –
Prof. Slavko Carić, PhD”
„LAW, SCIENCE AND SOCIETY – THE CURRENT
ISSUES AND PERSPECTIVES”**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
The University of Business Academy in Novi Sad
The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 23. септембар 2022.

Зборник радова са XIX међународног научног скупа

„Правнички дани – Проф. др Славко Царић“
„ПРАВО, НАУКА И ДРУШТВО – АКТУЕЛНА ПИТАЊА И ПЕРСПЕКТИВЕ“

23. септембар 2022. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић **Др Гордана Бејатовић,**
редовни професор ванредни професор

Др Милан Почуча **Др Јелена Стојшић Даветић,**
редовни професор ванредни професор

Др Владимир Козар **Др Сања Шкорић,**
редовни професор ванредни професор

Др Милош Марковић **Др Маријана Младенов,**
редовни професор ванредни професор

Др Јелена Матијашевић **Др Срђан Дамњановић**
редовни професор ванредни професор

Др Предраг Мирковић **Др Марко Станковић,**
ванредни професор доцент

Др Дарко Голић **Др Маја Суботин**
ванредни професор доцент

Др Јоко Драгојловић
ванредни професор

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Милан Почуча, редовни професор

Штампа:

НС Мала књига плус, Нови Сад

Тираж: 150

ISBN 978-86-86121-51-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА - председник Научног одбора

Продекан за науку, квалитет и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе Универзитет Привредна академија у Новом Саду и ванредни професор Факултета техничких наука Универзитета у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу и ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ

Продекан за међународну сарадњу и ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ

Шеф Кривичноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф Теоријске и јавноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЖЕЉКО БЈЕЛАЈАЦ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР САЊА ШКОРИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ

Шеф катедре Кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Европски универзитет Брчко дистрикт и Ректор Европског универзитета „Kallos” Тузла и | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ, ЕМЕРИТУС

Универзитет „Адриатик“ – Бар, Факултет за пословну економију и право | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија, в.д. председника Врховног суда Црне Горе, Универзитет „Адриатик“ – Бар, Факултет за медитеранске пословне студије, Тиват | Република Црна Гора

PROF. DR DR. WOLFGANG ROHRBACH

Akademik Evropske akademije nauka u Salzburgu | Austrija

PROF. DR VANO TSERTSVADZE

Georgian Institute of Public Affairs | Gruzija

PROF. DR. AMER FAKHOURY

Dean College of Law American University in the Emirates | Ujedinjeni Arapski Emirati

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент, Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент, Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЂО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛБИНА ФАЗЛОВИЋ

Ванредни професор Европском универзитету Брчко дистрикт на Европском универзитету „Kallos” Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР ЗОРАН ФИЛИПОВСКИ

Проректор за међународну сарадњу, Интернационални „Vision” Универзитет | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University Neapolis Paphos Cyprus, master studys in public law and administration | Republika Kipar

ПРОФ. ДР НЕБОЈША ШАРКИЋ

Декан Правног факултета, Универзитета Унион у Београду | Република Србија

ДР МИШО ЂУРКОВИЋ

Научни саветник, Директор Института за Европске студије у Београду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЧЛОВИЋ

Директор Института за упоредно право у Београду | Република Србија

ПРОФ. ДР БОГДАН ВУКОСАВЉЕВИЋ

European Research Institute for Strategic Studies | Словенија

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ПРОФ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ - Председник Организационог одбора

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ

ПРОФ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ

ДОЦ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ

ДОЦ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ

ДОЦ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ

ДОЦ. ДР МАЈА СУБОТИН

ДОЦ. ДР ВЛАДИМИР ШЕБЕК

МСР ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР АЊА КОПРИВИЦА

МСР МАРА ДЕСПОТОВ

МСР ТАМАРА КРСТИЋ

Секретар:

МСР АЊА КОПРИВИЦА, асистент

Dr Danijela Despotović, vanredni profesor
 Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
 Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
 e-mail: danijela.despotovic@pravni-fakultet.info

Dr Živorad Rašević, vanredni profesor
 Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo Beograd
 e-mail: zivorad.rasevic@vspep.edu.rs

OBLIGACIONOPРАВNA ZAŠTITA POTROŠAČA U BOSNI I HERCEGOVINI

Apstrakt:

Zaštita potrošača je oblast prava kojim se štite osnovna prava građanina koji se nalaze u ulozi potrošača, tj. onih koji pribavljaju za sebe ili drugoga robe i usluge na tržištu. Metod te zaštite bi se mogao opisati kao robusna intervencija javnopravnih institucija u ugovore između potrošača i privrednih subjekata koji nude robe i usluge. Zato se postavlja pitanje da li ovu narastajući sistem normi treba pozicionirati kao novu granu i disciplinu javnog prava ili samo kao poseban režim obligacionog prava. U uporednom pravu, ova pravasu regulisana jednim osnovnim i opštim zakonom o zaštiti potrošača, čija je svrha implementacija potrošačkog prava Evropske Unije. Za razliku od država regiona, pozitivnopravno rješenje u Bosni i Hercegovini (BiH) je komplikovano i asimetrično. Naime, u ovoj složenoj državi važe dva zakona, različitog teritorijalnog domašaja, jedan koji važi na čitavoj teritoriji BiH i drugi koji važi samo u entitetu Republika Srpska. Tako se nameće pitanje da li je ovakvo pozitivnopravno rješenje legalno i svrsishodno. Istorijski, uporednopravni i pravnosistemski argumenti izloženi u ovim radu idu u prilog pravnosistemskog pozicioniranja potrošačkog prava u obligaciono pravo i u prilog donošenja zakona o zaštiti potrošača na svim nivoima vertikalne podjele vlasti u BiH.

Ključne riječi: *Potrošač, trgovac, zaštita potrošača, direktive.*

UVOD

Norme potrošačkog prava su se posljednjih par decenija afirmisale u pozitivnim pravima onih država koje su nastojale da dostignu ili prate standarde koje postavlja pravo EU. U uporednom pravu dominira pristup u kome se one grupišu oko jednog osnovnog i organskog zakona, koji određuje opšti režim zaštite i ustanovljava javnopravne organe za zaštitu potrošača koji su nadležni da upravnim i kaznenim mjerama intervenišu u privatnopravne odnose.

Savremena pravna nauka treba da smisleno sistematizuje i situira ove norme kako u pozitivnopravnom, tako i teorijsko-saznajnom smislu. Na prvi pogled bi se reklo da se radi o pravnom transplantu¹⁾ koji kao grana pozitivnog prava širi svoj domašaj oko osnovnog zakona, odnosno o pravnoj disciplini koja ima poseban predmet i metod, kao i dovoljan obim za samostalno izučavanje. Međutim, kada se analiziraju odredbe zakona o zaštiti potrošača, jasno je da ovi zakoni ne regulišu samostalno nijedan pravni odnos, nego uređuju određena subjektivna ovlašćenja, odnosno obaveze samo u određenim odnosima i samo između određenih lica. Konkretnije, radi se o obligacionopravnim

¹⁾ Votson, A., (2010). Pravni transplanti, Pristup uporednom pravu, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 53-65

odnosima koje nastaju iz određenih ugovora (o prodaji, djelu, prevozu, itd.), i to između privrednih subjekata, sa jedne strane, i fizičkih lica kao potrošača njihovih roba i usluga, sa druge.

U ovom radu se na primjeru pozitivnog prava Bosne i Hercegovine (BiH), upotrebom istorijskog, uporednopravnog i pravno-dogmatskog metoda, izlažu argumenti u prilog pretežne privatnopravne prirode potrošačkog prava. Drugim riječima, polazi se od stanovišta da se ne radi o novini koja zaslužuje posebno pravnosistemsko uobličenje, nego o razvoju obligacionog prava u interesu postizanja ravnopravnosti slabije ugovorne strane u savremenom pravnom prometu. Primjer BiH je utoliko korisniji što pored dileme o prirodi potrošačkog prava otvara još jednu dilemu o opravdanosti asimetričnog pozitivnopravnog rješenja zaštite potrošača u složenoj državi, koji se ogleda u važenju dva zakona različitog teritorijalnog domašaja.

Sastoji se iz četiri dijela. U prvom se iznose uvodna saznanja o razvoju potrošačkog prava, u drugom se sagledavaju osnovni izvori potrošačkog prava i ocjenjuje opravdanost važenja dva zakona o zaštiti potrošača na različitim nivoima vertikalne podjele vlasti. U trećem dijelu se upotrebom teorijskih saznanja analiziraju i ocjenjuju odredbe o zaštiti potrošača u dva važeća zakona o obligacionim odnosima u BiH (ZOO)²⁾, a u četvrtom ocjenjuje usklađenost i teorijska opravdanost odredbi koje regulišu odnos dva obligaciona zakona u BiH sa dva zakona o zaštiti potrošača.

OSNOVI I RAZVOJ POTROŠAČKOG PRAVA

U nastojanju da se iznesu ključni problemi u oblasti zaštite potrošača, neophodno je poći od same definicije, te reći da je zaštita potrošača pravni naziv za skup propisa i institucija namijenjenih zaštiti zdravlja, bezbjednosti i imovinskih interesa potrošača, koji mu daju pravna sredstva za odbranu njegovih prava. Zaštita potrošača nije novi fenomen, niti oblast prava koja se razvija u periodu od prije nekoliko godina. Pravo zaštite potrošača spada u veoma mlade grane prava, jer je nastalo tek u drugoj polovini XX veka. Ova grana prava je postepeno razvijana usled procesa ukрупnjavanja preduzeća, tj. procesa koncentracije kapitala i centralizacije proizvodnje, koji ugrožavaju tržišni položaj potrošača, jer im znatno umanjuju ekonomsku moć u odnosima sa prodavcima i drugim tržišnim subjektima.³⁾ Istorija zaštite potrošača u Bosni i Hercegovini može se podijeliti na dva perioda.⁴⁾ Prvi je period onaj u kome je Bosna i Hercegovina u sastavu Jugoslavije, drugi je poslijeratni, od 1995. godine do donošenja prvog Zakona o zaštiti potrošača (2006).

Ustav SFRJ iz 1974. godine formuliše insitucionalnu osnovu organizovanja potrošača u mjesnim zajednicama, samoupravnim interesnim zajednicama, opštinama i sl. I Ustav SFRJ⁵⁾ i Ustav SRBiH⁶⁾, takođe, predviđaju da su organizacije udruženog rada koje se bave prometom usluga i roba za neposrednu potrošnju dužne da sarađuju sa samoupravno organizovanim potrošačima. Detaljnije normativno regulisanje zaštite potrošača nalazi se u Zakonu o udruženom radu, Zakonu o obligacionim odnosima, Osnovnom zakonu o prometu robe i Zakonu o osnovama sistema cijena i društvenoj kontroli cijena.

²⁾ U Bosni i Hercegovini važe dva ZOO, oba naslijeđena iz prijašnje savezne države. a od 1992. godine mijenjana i dopunjavana na nivou enteta Republika Srpska i Federacija BiH: ZOO Federacije BiH (Sl. list SFRJ broj 29/78-45/89, Sl. list RBiH broj 2/93-13/94 i Sl. novine FBiH broj 29/03 i 42/11) i ZOO Republike Srpske broj (Sl. list SFRJ broj 29/78-57/89, Sl. glasnik RS broj 17/93-74-04).

³⁾ Madžar, L. (2021). Politika zaštite potrošača u Srbiji sa aspekta politike zaštite potrošača u zemljama EU, Škola biznisa, br.4/21, str. 52.

⁴⁾ Kulović, A., (2010). Zaštita potrošača u Bosni i Hercegovini - tradicija i pojmovi, Tranzicija, Vol.12, No 25-26, str. 25.

⁵⁾ Službene novine SFRJ, broj 9/74.

⁶⁾ Službeni list SR BiH, br. 4/74. i 21/76.

U periodu nakon rata zaštita potrošača se vezuje isključivo uz nastojanja da se ova pravno-ekonomska aktivnost približi zakonodavstvu Evropske Unije. Zaključivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju uspostavljen je prvi ugovorni odnos između Bosne i Hercegovine i Evropske Unije. Sporazum predstavlja međunarodni ugovor koji je nadređen domaćem zakonodavstvu, pa samim tim predstavlja obavezujući akt za sve nivoe vlasti u zemlji. Približavanje i punopravno uključenje u evropske integracijske strukture zahtjeva usklađivanje bosanskohercegovačkog pravnog sistema sa pravnim sistemom Evropske Unije. Jedan od prioriteta u procesu usklađivanja bosanskohercegovačkog zakonodavstva s pravom Evropske Unije treba biti i pravo zaštite potrošača. U tom pravcu išlo je i donošenje Zakona o zaštiti potrošača kojeg je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine 2006. godine usvojila novu verziju ranijeg zakona.

Prva verzija Zakona o zaštiti potrošača usvojena je 2002. godine.⁷⁾ Cilj donošenja državnog Zakona o zaštiti potrošača BiH⁸⁾ (2006) jeste bio da se na jedinstven način uredi oblast zaštite potrošača. Dva najvažnija segmenta tog zakona jesu definisanje nepravednih odredbi i nosilaca zaštite potrošača.

U Republici Srpskoj zaštita potrošača je ustavna kategorija. Članom 53. Ustava Republike Srpske⁹⁾ propisano je da Republika obezbjeđuje zaštitu potrošača. U skladu sa prethodno navedenom ustavnim odredbom donose se zakonski i podzakonski akti kojima se propisuju različita prava potrošača i obezbjeđuje institucionalni okvir za zaštitu istih. Zakonom o zaštiti potrošača u Republici Srpskoj¹⁰⁾ utvrđuju se osnovna prava potrošača pri kupovini robe i usluga, zaštita bezbjednosti života i zdravlja potrošača, obaveza obavljanja trgovačke djelatnosti na pošten način, prodaja proizvoda i pružanje usluga, deklarisanje proizvoda, odgovornost i garancija za proizvod ili uslugu, nosioci zaštite potrošača kao i ostala pitanja u vezi sa zaštitom prava potrošača.

IZVORI POTROŠAČKOG PRAVA U BiH: OPRAVDANOST ASIMETRIČNOG RJEŠENJA

Kao što je već navedeno, u BiH trenutno egzistiraju dva zakona o zaštiti potrošača: Zakon o zaštiti potrošača u BiH (u daljem tekstu ZZZP BiH) koji prema članu 1. stav 1. „uređuje odnose između potrošača, proizvođača i trgovaca na teritoriji BiH”, i šest godina kasnije doneseni Zakon o zaštiti potrošača u Republici Srpskoj (u daljem tekstu ZZZP RS) koji važi u RS.

Osnovne determinante ovih zakona su direktive EU, koje su zasnovane na pravima potrošača na informisanje, obrazovanje i organizaciju radi zaštite interesa, iz člana 169. Ugovora o funkcionisanju Evropske Unije (Lisabon, Službeni list EU broj C 202/47, 07.06.2016). U vezi sa ovom odredbom su odredbe istog ugovora koji uređuju zaštitu potrošača tako što propisuju podijeljenu nadležnost između EU i država članica (čl. 4. stav 2 t. f), uzimanje u obzir zahtjeve zaštite potrošača u politikama EU (čl. 12.), obavezu država da poljoprivredna roba dođe do potrošača po razumnim cijenama (čl. 39. st. 1.t.1), zabranu zloupotrebe vladajućeg položaja preduzeća u vidu ograničavanja proizvodnje, tržišta ili tehničkog razvoja na štetu potrošača (čl. 102), i nadležnost Evropske komisije da prilikom usklađivanja prava država članica sa pravom EU uzme kao polaznu osnovu visok stepen zaštite potrošača (čl. 114.). Pomenute direktive konkretizuju prava i dužnosti EU i država članica, tako što sankcionišu nepoštene odredbe potrošačkih ugovora (93/13/EEZ) i nepoštene poslovne prakse (2005/29/EZ), te uređuju način isticanja cijena (98/6/EZ), trgovanje na daljinu finansijskim uslugama (2002/65/EZ), pravo na vremenski ograničenu upotrebu nekretnine (2008/122/EZ), sudske naloge za zaštitu interesa potrošača

⁷⁾ Službeni glasnik BiH, br. 17/02 i 44/04.

⁸⁾ Sl. glasnik BiH broj 25/06 i 88/15.

⁹⁾ Sl. glasnik Republike Srpske, br. 21/92-117/05.

¹⁰⁾ Sl. glasnik Republike Srpske, br. 6/12, 63/14, 18/17 i 90/21.

(2009/22/EZ), prava potrošača (2011/83/EU), isporuku digitalnih usluga (EU/2019/770), prodaju robe (EU/2019/771) i modernizaciju pravila (EU/2019/2161), itd.

Kada se analizira sadržaj tih zakona, očigledno je da se njima manje-više dosledno provode navedene direktive EU o zaštiti potrošača pa čak obezbjeđuje i viši nivo zaštite.¹¹⁾ Kao osnovno obilježje oba zakona bi se mogla istaknuti snažna javnopravna intervencija u obligacione odnose, strog upravni nadzor i oštra prekršajna politika u svrhu zaštite potrošača. Sa druge strane, postoje i brojne razlike u pravno-tehničkom uređenju ova dva zakona.

ZZP BiH je organski i sistemski zakon, jer ustanovljava sistem institucija za zaštitu potrošača, koji čine kako državne institucije tako i razni oblici organizovanja civilnog društva: nadležno ministarstvo BiH, Ombudsman za zaštitu potrošača BiH, Savjet za zaštitu potrošača BiH, Konkurencijski savjet BiH, nadležni entitetski organi i kancelarije za konkurenciju i zaštitu potrošača, te udruženja potrošača (čl. 98-116. ZZP BiH). Kao osnovna prava potrošača određena u članu 3 su: prava na pristup osnovnoj robi i uslugama, na obrazovanja o pitanjima potrošača, na sigurnost i zaštitu života i zdravlja, na informisanost, na izbor, da bude saslušan i zastupan, na naknadu štete i kompenzaciju, na život i rad u zdravoj i održivoj okolini. Ta se prava ostvaruju propisivanjem korespondentnih obaveza trgovaca i proizvođača na objavljivanje u čl. 6., na obavljanje djelatnosti na pošten način u čl. 7.-10., na deklarisanje proizvoda u čl. 24, na garanciju u čl. 25.-27., na pošteno i savjesno oglašavanje u čl. 28.-32., na nediskriminatorno i efikasno pružanje usluga od posebnog interesa (struja, gas, voda, telekomunikacije, itd.) u čl. 33.-38., na objavljivanje potrošača i olakšavanje prava na odustanak ili raskid ugovora na daljinu u čl. 42.-51, te odgovornosti za nedostatke robe ili usluge u čl. 11-21., i za štetu u čl. 24. Pored propisivanja subjektivnih prava potrošača i korespondentnih obaveza privrednih subjekata, drugi vid zaštite potrošača je snažna javnopravna intervencija u ugovorne odnose u vidu propisivanja ništavim svih nepravednih ugovornih odredbi ili koje bi uzrokovale štetu potrošaču (čl. 94) i prorogacionih sporazuma u sporovima sa inostranim elementom (čl. 97.), ovlašćenju državnih organa da zabrane prevarno, nezakonito ili nekorektno oglašavanje u čl. 31. st. 2, zabrani teretnih isporuka potrošaču koje nije naručio u čl. 50. st.1, zabrani upotrebe čekova i mjenica u ugovoru o potrošačkom kreditu u čl. 62. St. 2, itd.

Odredbe ZZP RS su na prvi pogled drugačije, ali je metod regulisanja zaštite potrošača u vidu propisivanja obaveza privrednih subjekata i snažne javnopravne intervencije isti. Ključne razlike su u potpunijem provođenju gore navedenih direktiva EU, što je svakako rezultat češćih dopuna zakona, i nešto drugačijoj pravno-tehničkoj redakciji. Katalog prava potrošača u čl.3. obuhvata prava na zadovoljenje osnovnih potreba (hrana, odjeća, obuća, stambeni prostor, voda, električna energija, itd.), bezbjednost u smislu zaštite od opasnih roba i usluga, informisanost, mogućnost izbora između više roba i usluga, predstavljanja i učešća u radu nadležnih organa od interesa za potrošače, pravnu zaštitu, obrazovanje i zdravu životnu sredinu. Obaveze privrednih subjekata obuhvataju zaštitu bezbjednosti života i zdravlja potrošača u čl. 8.- 12, poštovanje dobrih poslovnih običaja u čl. 13.-17, pojačanu odgovornost za kvalitet proizvoda ili usluge u čl. 18.-31., deklarisanje proizvoda u čl. 32.-33, odgovornost i garanciju za proizvod ili uslugu u čl. 34.-45., nediskriminatorno i efikasno pružanje usluga od opšteg ekonomskog interesa (struja, gas, voda, itd.) u čl. 46.-54, obaveze u ugovorima zaključenim izvan poslovnih prostorija i na daljinu u čl. 55.-69, načine elektronskog plaćanja u čl. 75.- 83. i obaveze turističke agencije u paket-aranžmanima i vremenskom korišćenju nepokretnosti u čl. 84.-119. Kao i kod ZZP BiH,

¹¹⁾ Suljević, Dž., Softić, E., Suljević, E., (2018). Kolektivna zaštita kao novi koncept zaštite potrošača u BiH, Anali Pravnog fakulteta u Zenici br. 22, str. 80-82.

i ZZZP RS se uočava snažna, reklo bi se još šira javnopravna intervencija u ugovorne odnose, u vidu propisivanja ništavim odredaba potrošačkih ugovora „koje su u suprotnosti sa odredbama ovog zakona i koje su zaključene na štetu potrošača” u čl. 4. stav 2. i većem broju zabrana u čl. 12, 13. st. 6, 17. st. 2, 1. st. 3., itd.

Postojanje više zakona sa različitim teritorijalnim domašajem je uobičajeno u složenim državama kakva je i BiH, ali činjenica da ne teritoriji drugog entiteta - Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH nije donesen ovakav zakon ukazuje na asimetriju u načinu regulisanja ove materije. U dijelu domaće literature se ovakvo rješenje smatra kontraproduktivnim, jer se ista materija obrađuje na drugačiji način, čime se potrošači dovode u nepovoljan položaj, narušava pravna sigurnost i jedinstveno tržište.¹²⁾ Prevazilaženje ove asimetrije otvara dilemu o potrebi donošenja novog zakona koji bi jedinstveno i cjelovito uredio kompletnu materiju porošačkog prava na državnom nivou ili o potrebi da Federacija BiH i Brčko Distrikt donesu svoj zakon koji bi uređivao ovu materiju.

Da bi se dao odgovor o osnovanosti ovih kritika potrebno je analizirati ustavni osnov za donošenje navedenih zakona. Što se tiče ustava BiH, izvjesno se radi o materiji koja nije u isključivoj nadležnosti institucija BiH. Osnov za donošenje ZZZP BiH se može pronaći samo implicitno, širokim tumačenjem dodatnih nadležnosti iz člana III stav 5. Ustava BiH, ili nadležnosti državnih institucija za pojedine aspekte ove materije koje se odnose na vanjskotrgovinsku politiku ili međuentitetski transport iz stava 1. istoga člana. Međutim, postojanje ZZZP BiH nije nužno ni za zaštitu potrošača u odnosima sa međunarodnim ili međuentitetskim elementom ako postoje propisi na nižim nivoima u vertikalnoj podjeli vlasti, jer se eventualni teritorijalni sukobi zakona u odnosima u kojima se nameće potreba zaštite potrošača rješavaju primjenom pravila međunarodnog privatnog prava, jer se prema njima svaka teritorijalna jedinica smatra državom.¹³⁾ Osim toga, odredbama ZZZP BiH ničim nije zabranjeno nižim nivoima vlasti da donose propise iz ove materije, tako da ova implicitna nadležnost svakako nije isključive prirode. Zato ZZZP BiH nije ustavno nužan, ali je koristan kao okvirni zakon koji prema principu koordinacije uređuje sistem zaštite potrošača i koji podsjeća na mozaik u koji se uklapaju propisi na nižim nivoima vertikalne podjele vlasti u BiH. Na to ukazuje i činjenica da u Ustavu RS postoje eksplicitni ustavni osnov za donošenje ZZZP RS u članu 53. Ustava RS¹⁴⁾ a u vezi sa nadležnosti RS da uređuje svojinske i obligacione odnose u članu 68. t. 6. Ustava RS. Da postojanje više propisa ne može ići na štetu potrošača ukazuje i odredba čl. 1. Stav 2. ZZZP BiH: „U slučaju nedoumice ili sukoba odredaba, primjenjivaće se odredba koja pruža veći stepen zaštite potrošačima.”

Dakle, ustavna vertikalna podjela nadležnosti po pitanju zaštite potrošača u BiH je postavljena tako da se može zaključiti da postojanje ZZZP BiH nije nužno, ali jeste korisno, kako za sistemsko uređenje cjelokupne materije, tako i za popunjavanje pravnih prazina u onim teritorijalnim

¹²⁾ Sabljica, S., (2021). Pravna regulacija zaštite potrošača u BiH u procesu evropskih integracija, Pravna misao 1-2/21, str. 47; Slično smatra Ministarstvo trgovine FBiH, vid. <https://www.fmt.gov.ba/novosti/neophodno-donosenje-novog-zakona-o-zastiti-potrosaca-u-bih.html>

¹³⁾ Vid. npr. Član 12. Haške Konvencije o pravu mjerodavnom za odgovornost proizvođača (Sl list SFRJ- Međunarodni ugovori broj 8/77): „Ako se neka država sastoji od više teritorijalnih jedinica od kojih svaka ima vlastite propise za slučaj odgovornosti proizvođača za svoje proizvode, svaka se teritorijalna jedinica smatra državom u smislu određivanja prava mjerodavnog prema konvenciji.” Slično u Uredbi Rim I br 593/2008: čl. 22. st. 1: „Ako se neka država sastoji od više teritorijalnih jedinica od kojih svaka ima vlastita pravna pravila o ugovornim obavezama, svaka se teritorijalna jedinica smatra državom za potrebe određivanja mjerodavnog prava prema ovoj Uredbi.”

¹⁴⁾ „Republika obezbjeđuje zaštitu potrošača.”

jedinicam gdje ti propisi nisu doneseni. Sa druge strane, ovakvi propisi su ustavno nužni na nivou entiteta, kako zbog eksplicitnih ustavnih naredbi, tako i zbog činjenice da upravo na tim nivoima egzistiraju ZOO u BiH. Zato bi se moglo zaključiti da pozitivnopravna asimetrija zaštite potrošača samo po sebi nije ni neustavna, niti dovodi do diskriminacije potrošača. Prije bi se moglo reći da na teritoriji RS važi državni zakon kao okvirni zakon i entitetski zakon, dok na teritoriji Federacije BiH važi smo državni zakon. Imajući u vidu ustavnu raspodjelu nadležnosti, jedini legalan put prevazilaženja ove asimetrije bi bilo donošenje ZZP Federacije BiH, kojima bi se zaokružio sistem zaštite potrošača u BiH.

Lako je pronaći ubjedljive argumente za odbijanje drugog prigovora o neprihvatljivosti ovakvog stanja potrošačkog prava, koji se sastoji u pravnotehničkoj neusklađenosti odredbi ZZP BiH i ZZP RS. Prvo, ZZP BiH se može posmatrati kao okvirni zakon koji u složenoj državi reguliše osnove uređenja materije i daje smjernice nižim nivoima vlasti za njeno sistemsko uređenje. Drugo, razlog za mnoge razlike u ZZP RS je revnosniji odnos zakonodavca u RS u praćenju donošenja novih direktiva EU, tako da ovaj zakon potpunije dopunjuje zaštitu potrošača u skladu sa pravom EU. To svakako ide u prilog svim potrošačima, čiji interes uvijek preteže prilikom tumačenja odredbi ZZP, kako inače određuju čl. 1. stav 2. ZZP BiH i čl. 4. stav 4. stav 5. ZZP RS. Sama činjenica da zakonodavac na najvišem nivou nije bio pretjerano revnosan u usklađivanju sa pravom EU se ne može uzeti kao dobar razlog za ukidanje zakona na nižem nivou koji je usklađeniji sa pravom EU. Treće, direktive EU ne nameću svoje uniformno provođenje na cijeloj teritoriji BiH, jer one kao sekundarni izvor prava EU obavezuju samo „ciljem i sadržinom direktive, ali ne načinom njihovog ostvarivanja u nacionalnom pravnom poretku...Implementacije direktive je obavezna, ali su sredstva transpozicije stvar izbora države.”¹⁵⁾ U prilog slobode uređivanja ove materije ide notorna činjenica da BiH nije članica EU, pa se tako direktive EU više mogu smatrati materijalnim nego formalnim pravnim izvorima. Pri tome su razlike uglavnom pravno-tehničke prirode, dok se svrha zakona ostvaruje istim mehanizmima, tj. kombinacijom strogih upravnih mjera i oštre kaznene politike, kao i intervencijom u obligacione odnose, o čemu će biti više govora u nastavku.

PRIRODA OBLIGACIONOPRAVNE ZAŠTITE POTROŠAČA

Već je uočeno da brojne odredbe ZZP štite potrošače tako što javnopravnim mjerama zadiru u privatnopravne odnose, konkretnije u ugovore između privrednih subjekata i fizičkih lica, ograničavajući autonomiju volje privrednih subjekata u svrhu ostvarivanje njihove ravnopravnost sa potrošačima - fizičkim licima. Savremena građanskopravna nauka je posvetila dužnu pažnju ovom mehanizmu, svrstavajući pravo potrošača u razrasle velike grupacije normi u kojima je podjela javno-privatno u toj mjeri problematična da se sada govori o hibridizaciji i socijalizaciji privatnog prava koja se svodi na ograničavanje, eroziju i fragmentizaciju privatne autonomije.”¹⁶⁾ Zato i potrošačko pravo potpada pod teorijski nerješiv problem podjele prava na javno i privatno, koje se ponovo afirmiše u savremenom zakonodavstvu:

„Od javnopravne ili privatnopravne kvalifikacije nekog pojma (subjektivnog prava, ugovora, lica, ponašanja, itd.) zavisi hoće li se u konkretnom slučaju primijeniti određena norma, kakav će biti pravni položaj nekog lica, hoće li se imati neko pravo ili obaveza, hoće li i kako postupati neki organ, hoće li se neko sankcionisati i dr.”¹⁷⁾

¹⁵⁾ Misita, N., (2008). Osnovi prava EU, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, str. 500.

¹⁶⁾ Vodinić, V., (2016). Javno i privatno pravo, Službeni glasnik, Beograd, str. 19-26.

¹⁷⁾ *Ibid.*, str. 19 - 29.

Prema tradicionalnom modelu socijalizacije i moralizacije građanskog prava,¹⁸⁾ daje se prednost javnom pravu radi zaštite ekonomski slabijih pojedinaca :

„da pravo pomogne da se socijalnoj nemoći pomogne, a socijalna nadmoć ograniči, da se na mjesto liberalne ideje o jednakosti postavi socijalna ideja o izjednačavanju, da se umjesto komutativne pravde istakne distributivna pravda tako što se pojedincima pretostavlja neki nadređeni organ čime se umjesto samopomoći pojedincu nudi pomoć organizovanog društva, odnosno države.”¹⁹⁾

Kako je to još prije više od jednog vijeka predložio Živan Perić, ta se zaštita ostvaruje minimalnom i opreznom javnopravnom intervencijom u građanskopravne odnose, vodeći računa da se očuvaju temeljne vrijednosti građanskog prava:

„Vlast se ograničava na to da pojedincu koji bi na nju, radi ostvarenja jednog takvog odnosa, apelovao takvu pomoć otkáže, ali ona ne ide dalje od toga; poimence ona ne istražuje da li su pojedinci u takve odnose stupili te da ih za to kazni.”²⁰⁾

I savremena građanskopravna nauka ne opravdava snažnu javnopravnu intervenciju u potrošačkom pravu, nego pronalazi balans autonomije volje i ravnopravnosti strana u mješovitim, kogentno-dispozitivnim normama kojima zakonodavac određuje minimum prava ispod kojih se ne smije ići, odnosno maksimum obaveza koje se ne smiju prekoračiti. Zaštita potrošača kao nova pravna grana je koncipirana na savremenom informacionom modelu, prema kome se nepovoljan položaj slabije strane otklanja pružanjem dovoljno informacija o sadržini određenog pravnog posla, čime se daje prednost normiranju putem dispozitivnih normi, za razliku od modela socijalizacije u kome se zaštita slabije strane ostvaruje intervencijom javnopravnih prinudnih normi.²¹⁾

Drugim riječima, pravna nauka predlaže model zaštite potrošača mehanizmima privatnog prava, tj. putem intervencije javnopravnih prinudnih normi u ugovore između privrednih subjekata i fizičkih lica koja je minimalno potrebna da bi se status fizičkog lica izjednačio sa faktički nadomocnim privrednim subjektom. U tom smislu se priređivači uzornog prijedloga kodifikacije evropskog ugovornog prava - *Draft Commonn Frame of Reference (DCFR)* slažu da potrošačko pravo nije samostalna pravna grana, jer iako sadrži izvjesna odstupanja od opštih načela privatnog prava, u cjelini je zasnovano na njima i ne može biti razvijano bez njih.²²⁾ Polazeći od stava da obligaciono pravo čini organsku cjelinu koja uključuje norme potrošačkog prava, oni predlažu minimalnu intervenciju u ugovorne slobode²³⁾ (str. 68 - 69) i formulišu model-pravila potrošačkog prava u, kao sastavni dio opšteg ugovornog prava: U knjizi II, u poglavlju 3 (rubrum Marketing i predugovorne obaveze) formulisane su obaveze obavještavanja potrošača u čl. 102 i 103., u poglavlju I9 (rubrum Sadržaj i dejstvo ugovora)

¹⁸⁾ Pokret socijalizacije počiva na dva učenja: (1) da subjektivna građanska prava imaju socijalne funkcije i (2) da vršenje subjektivnih prava ne smije da bude zloupotrijebljeno (tzv. zabrana zlopotrebe prava). Stanković, O., Vodinić, V., (2016). Uvod u građansko pravo, Nomos, Beograd, str. 221-224.

¹⁹⁾ Radbruh, R., (2016) Filozofija prava, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 169 - 170.

²⁰⁾ Perić, Ž., (1912). Privatno pravo, Skupljene rasprave iz građanskog prava, Knjižnica Gece Kona, Beograd, str. 269

²¹⁾ Vodinić, V., (2012). Građansko pravo, Pravni fakultet Univerziteta Union i Službeni glasnik, Beograd, str. 145-147.

²²⁾ The Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group) part on a revised version of the Principles of European Contract Law, Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law-DCFR, Sellier, Munich, 2009, str. 24 i 25.

²³⁾ DCFR, 2009, str. 68 i 69.

posebno je definisano značenje i pravne posljedice instituta „nepoštene odredbe ugovora” u čl. 403. i 410, u knjizi III, poglavlju 3 pravni lijekovi kada privredni subjekti nisu u mogućnosti da izvrše nalog potrošača kod ugovora na daljinu u čl. 108. Dalje, u knjizi IV (rubrum Posebni ugovori i prava i obligacije koji proizlaze iz njih), u opšta pravila ugovora u prodaji (Sekcija A) ugrađena su posebna pravila o zaštiti potrošača koja se odnose na nepravilno izlaganje robe u čl. 2:304, o posebnom režimu odgovornosti privrednog subjekta za nedostatke na stvari u čl. 2:309, 4:101, 4:201 i 5:103, garancijama potrošaču u čl. 6:101-6:108. U istoj knjizi, ugrađene su analogne odredbe zaštite potrošača kod ugovora u zakupu (Sekcija B) u o posebnom režimu odgovornosti privrednog subjekta za nedostatke na stvari u čl. 1:103, 1.104 i 6:102, o nepravilnom izlaganju u čl. 3:105; kod ugovora o obezbjeđenju ličnosti (Sekcija G), određena su posebna pravila za potrošače u čl. 101.-107. To je učinjeno i u knjizi IX (rubrum Imovinsko obezbjeđenje na pokretnim stvarima) u kojoj se privrednom subjektu ograničava pravo na obezbjeđenje u u čl. 2.107 i određuju dodatne obaveze za izvršenje potraživanja u čl. 7:107.

Zato se odredbe dva ZOO koja se primjenjuju u BiH, a koja su naslijeđene iz bivše savezne države treba da smatraju osnovnim izvorom potrošačkog prava. Nije teško identifikovati brojne takve odredbe ZOO. Prije svega, prava potrošača štite osnovna načela obaveze privrednih subekata da redovno, kvalitetno i povoljno zadovoljavaju potrebe građana,²⁴⁾ autonomije volje u granicama prinudnih propisa, savjesnosti i poštenja, zabrane zloupotrebe prava, monopolskog položaja, prouzrokovanja štete, jednake vrijednosti davanja, ispunjenja obaveza, dužne pažnje, primjene dobrih poslovnih običaja, itd. (iz čl. 10.-22.) U prilog potrošaču nesumnjivo idu i odredbe čl. 33. o obavezujućem karakteru opšte ponude, čl. 35. o odgovornost pošiljaoca kataloga i oglasa, čl.100, 142 i 143. o opštim uslovim poslovanja, čl. 103-117. o nevažnosti ugovora, čl. 121-141. o dejstvima dvostranih ugovora, posebno o odgovornosti za nedostatke i posljedice ispunjenja, o prekomjernom oštećenju, o zeleniškim ugovorima, čl. 148-153 o opštim dejstvima ugovora, čl. 179. o o odgovornost proizvođača stvari sa nedostatkom. Takve se odredbe mogu pronaći i u posebnom dijelu obligacionog prava, kod ugovora o prodaji koje se odnose na cijenu u čl. 462.-466, o obavezi predaje stvari u čl. 467-474, o nedostacima na stvari u čl. 478-486, o pravima kupca u čl. 488.-500, garancije prodavca za funkcionisanje stvari i odgovornosti za nedostake u čl. 501-515., te kod ugovora o djelu, posebno da izvrši djelo u čl. 607., ugovora o prevozu u čl. 681.-685., alotmanu u čl. 885.-896., kreditu u čl. 1065.-1081., osiguranju u čl- 897-965., bankarskom depozitu i tekućem računu u čl. 1035.-1042. i 1052.-1064.

Dakle, u obligacionom pravu BiH se nalaze brojne odredbe koje štite fizička lica kao potrošače od škođenja putem radnji faktički nadmoćnih privrednih subjekata. Ona utiču na obligacione odnose dvojako. Prvo, u skladu sa već vjekovnom tradicijom socijalizacije i moralizacije građanskog prava ovlašćuju se institucije javnog prava-sudova i drugih državnih organa da ponište one ugovore u kojima se škodi potrošačima. Drugo, u velikom broju odredbi ZOO modifikuju se ugovorni odnosi tako što se privrednim subjektima nameću dodatne obaveze ili oduzimaju izvjesna ovlašćenja koja bi inače imali, a fizičkim licima-potrošačima priznaju dodatna subjektivna ovlašćenja relativne prirode ili se pak oslobađaju izvjesnih obaveza koje bi inače imali. Time se sadržina obligacionih odnosa usložnjava, tačnije subjektivna

²⁴⁾ Samo u čl. 8. ZOO FBiH, dok je u ZOO RS ova odredba brisana. Tako je učinjeno i u ZOO Srbije. Smatramo da se radi o grešci zakonodavca, koji je prilikom brisanja ideološki obojenih odredbi iz vremena socijalističkog uređenja previdio smisao ove odredbe.

prava i obaveze u potrošačkim odnosima postaju složeniji.²⁵⁾ Usložnjavanje se sastoji u novim radnjama činjenja, nečinjenja, uzdržavanja ili trpljenja, uglavnom *inter partes*, a ponekad i *orga omnes*. Ovaj drugi način dejstva obligacione zaštite potrošača je svakako bliži savremenom informacionom modelu koji manje zadire u autonomiju volje građanskopravnih subjekata. Dakle, pozitivno obliaciono pravo već ima ugrađene brojne mehanizme zaštite potrošača; u nastavku će biti govora o tome kako ZZP sistemski uređuju ovu materiju.

PREDNOST POTROŠAČKOG ILI OBLIGACIONOG PRAVA? OCJENA POZITIVNOPRAVNIH RJEŠENJA

Kako je područje primjene ZZP ograničeno na pravne činjenice i pozicije koje se javljaju prilikom pregovaranja, zaključivanja, izvršenja ili prestanka ugovora, naročito je važno razjasniti pravnosistemski odnos ZOO i ZZP. Drugim riječima, tumačima potrošačkog prava mora da bude jasno da li odredbe potrošačkog ili obligacionog prava imaju prednost u primjeni. Kako je pokazano niže, kasnije doneseni ZZP su uvažili nužnost primjene obligacionih propisa, ali impliciraju određene dileme, o čemu je više rečeno u nastavku.

Član 1. st. 2. ZZP BiH određuje da se na „odnose i slučajeve iz oblasti zaštite potrošača koji nisu regulisani ovim zakonom,” primjenjuju, između ostalog, „odgovarajuće odredbe zakona kojima se uređuju obligacioni odnosi u BiH” a u slučaju „nedomice ili sukoba odredaba... odredba koja pruža veći stepen zaštite potrošačima.” Članom 4. stav 4. ZZP RS određeno je primjena ZOO „na odnose i slučajeve iz oblasti zaštite potrošača koji nisu regulisani ovim zakonom i posebnim propisima.” Slično rješenje u uporednom pravu se može pronaći u ZZP Republike Srbije (Sl. glasnik RS broj 88/21).²⁶⁾ Ove odredbe se mogu tumačiti da se oba ZZP postavljaju kao *lex generalis* potrošačkog prava kao samostalne pravne grane, čije se pravne praznine popunjavanju shodnom primjenom odredbi ZOO. Pored toga, ZZP BiH se postavlja kao *lex superior* u odnosu na entitetske ZOO. Ovaj nalaz o subordinaciji ZOO zaista izgleda bizarno, ako se ima u vidu da je ovaj najvažniji izvor građanskog prava sa vrha hijerarhijske ljestvice propisa prijašnje savezne države spušten na podržavne nivoe jedne njene prijašnje federalne jedinice.

Sa druge strane, čl. 23. ZOO (rubrum Primjena drugih saveznih zakona) upućuje na primjenu ZOO na obligacione odnose koji su uređeni drugim zakonima. Dalje, član 25. (rubrum Primjena pojedinih odredaba) određuje poseban režim za ugovore između privrednih subjekata, ali ne pominje nikakva odstupanja za ugovore između privrednih subjekata i fizičkih lica. Kako se u stavu 1. ovog člana navodi da „odredbe ovog zakona koje se odnose na ugovore primjenjuju se na sve vrste ugovora,” moglo bi se zaključiti da ZOO nije izričito izdvojio potrošačke ugovore od ugovora koji se zaključuju između fizičkih lica i pravnih lica koja nisu privredni subjekti. Inače je ovo rješenje iz člana 25. ZOO o shodnoj primjeni odredaba na sve svrste ugovora kritikovano kao neodređeno, jer stvara manju ili veću, a ponekad i pretjeranu neizvjesnost da li obligaciono pravilo o ugovorima važi u konkretnom slučaju.²⁷⁾ Sve u svemu, članovi 23. i 25. ZOO mogli bi se tumačiti tako da u entitetskim ZOO, kao *lex generalis*-u postoji pravna praznina u smislu prepoznavanja i regulisanja potrošačkih ugovora kao posebne vrste ugovora, koja se popunjava

²⁵⁾ Više o složenim pravima u Vodinečić, V., (2012). str. 195-199.

²⁶⁾ U čl. 3. stav 6: „Na odnose između potrošača i trgovca koji nisu uređeni odredbama ovog zakona, primenjuje se zakon kojim se uređuju obligacioni odnosi.” Ovo se rješenje čini se podjednako problematično kao ono u ZZP Republike Srpske.

²⁷⁾ Vodinečić, V., str. 95-96.

shodnom primjenom pravila ZZP BiH kao *lex superior*, a na teritoriji Republike Srpske i ZZP RS kao *lex specialis*.

Dakle, radi se o neusaglašenim rješenjima koja dovode tumača prava u dilemu o prednosti u primjeni pravila ZZP ili ZOO. Polazeći od teorijskih stavova o jedinstvu obligacionog prava, prednost bi trebalo dati stavu da ZZP ne treba da bude *lex generalis*, a da *lex superior* treba da bude samo izuzetno, kada je jedino moguće da se potrošač zaštiti javnopravnom mjerom, i kada je opravdano da se ograniče ugovorne slobode u svrhu postizanja ravnopravnosti potrošača. Drugim riječima, pravila ZZP koja nisu prinudnog karaktera treba da dopunjuju odredbe ZOO o opštem ugovornom režimu, a ne obrnuto. Na ispravnost ovog stava ukazuje i nalaz da se u dosadašnjoj praksi sudova u potrošačkim sporovima „uvijek primjenjuju odredbe ZOO na štetu odredbi ZZP.“²⁸⁾ U tom se smislu preciznije rješenje može pronaći u novodonesenom ZZP Hrvatske (Narodne novine broj 19/22, na snazi od 28.05.2022. godine), u članu 3. (rubrum Odnos prema drugim zakonima), koje glasi:

„(1) Ako su odredbe ovoga Zakona u suprotnosti s odredbama zakona kojima se uređuju pojedina upravna područja, na odnose između potrošača i trgovaca primarno se primjenjuju odredbe tih posebnih zakona.

(2) Ako posebnim zakonima iz stavka 1. ovoga članka ili ovim Zakonom nije drukčije određeno, na obveznopravne odnose između potrošača i trgovca primjenjuju se odredbe propisa kojim se uređuju obveznopravni odnosi.”

Ovakve odredbe zaslužuju pohvale, jer određuju ZOO kao opšti izvor potrošačkog prava koji se dopunjava javnopravnim propisima o zaštiti potrošača- Njima se ovlašćuje ZZP da derogira odredbe ZOO samo onda kada je određeni ugovorni odnos u izričitoj suprotnosti sa javnopravnim propisima na način kojim se uvažavaju ograničenja autonomije volje koja određuje ZOO.

Što se tiče pravila ZZP prinudnog karaktera koja spadaju u pojmove koji određuju granice autonomije volje u ZOO širokim i neodređenom pojmovima „prinudni propisi, javni poredak i dobri običaji”, ona bi trebalo da budu izuzetnog karaktera, u skladu sa predloženim informacionim modelom. Zato su preširoke gore citirane odredbe o ništavosti svih nepravednih ugovornih odredbi ili koje bi uzrokovale štetu potrošaču iz čl. 95. ZZP BiH, odnosno odredbi „koje su u suprotnosti sa odredbama ovog zakona i koje su zaključene na štetu potrošača” u čl. 4. stav 2. ZZP RS. Slično se može zamjeriti i ZZP Srbije.²⁹⁾ Ovakve odredbe impliciraju da su sve odredbe ZZP kogentne prirode, iako po svojoj prirodi i pravno-tehničkoj redakciji to evidentno nisu, jer uglavnom ne upućuju ni na uslove za ništavost ugovora, niti na određene imperativne naloge ili zabrane.

ZAKLJUČAK

Istorijski, uporednopravni, pravnodogmatski i teorijski argumenti iznijeti u ovom članku ukazuju na pravnosistemske situiranje potrošačkog prava kao nesamostalne pravne grane i discipline u građanskom pravu, preciznije u obligacionim odnosima. Kako je izloženo, ne radi se samo o savremenom pravnom transplantu iz prava EU, nego o skupu normi koja je zasnovana na vjekovnoj tradiciji socijalizacije i moralizacije građanskog prava i koja je, prvenstveno kroz norme obligacionog prava, preživjela tranziciju socijalističkog pravnog sistema. Zato donošenje

²⁸⁾ Petrović, A., Alispahić, A., (2018). Zaštita potrošača od nepoštene poslovne prakse u BiH, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, Vol. 4, br. 1, str. 183.

²⁹⁾ U čl. 3. stav 2.; „Odredba ugovora ili druga izjava volje koja direktno ili indirektno uskraćuje ili ograničava prava potrošača koja proizlaze iz ovog zakona poništava je.”

zakona o zaštiti potrošača treba prije shvatiti kao dopunu postojećeg građanskopravnog režima zaštite faktički slabije strane u obligacionom odnosu u vidu modifikacije opšteg ugovornog režima i ustanovljenja javnopravnih organa u tu svrhu, nego kao etabliranje jednog novog, i samostalnog sistema normi.

Važenje dva nedovoljno usklađena zakona o zaštiti potrošača različitog teritorijalnog donasaja I na različitim nivoima vertikalne podjele vlasti u BiH ukazuje na potrebu sistematizacije. Ova potreba je utoliko veća što zakonodavci nisu pravilno izrazili pretežnu privatnopravnu prirodu potrošačkog prava: Pravila obligacionog prava ne postavljaju kao polazište, nego samo kao dopuna navodno opšteg javnopravnog režima koji se propisuje zakonima o zaštiti potrošača. Pri tome je ZZP BiH neopravdano postavljen kao *lex superior* u odnosu na dva entitetska ZOO, što povećava rizik od pretjerane javnopravne intervencije u preduzetničke slobode. Pored toga, ovakvo pozitivnopravno rješenje izmješta potrošačke sporove izvan ugovornog konteksta u kome su nastali, čime se oni koji ih rješavaju pogrešno upućuju da zanemare volju ugovornih strana kao ciljeve tumačenja potrošačkih normi. Naime, ciljevi tumačenja pravnih propisa su drugačiji od ciljeva tumačenja pravnih poslova: smisao norme se u prvom slučaju traži utvrđivanjem volje zakonodavca, a u drugom slučaju utvrđivanjem volje preduzimača pravnog posla.³⁰⁾ Tako se rješavanjem sporova pozivanjem na pozitivna prava potrošača, a bez uvida u konkretne namjere ugovornih strana, neopravdano pogoduje nesavjesnim potrošačima i otvaraju brojne mogućnosti zloupotrebe njihovih subjektivnih prava. Drugim riječima, trebalo da bi da propisi o zaštiti potrošača jasno isključe mogućnost da ih faktički slabija strana u ugovornom odnosu sa privrednim subjektom iskoristi protivno svrsi zakona. Ostvarivanje ravnopravnosti kao temelja potrošačkog prava ne smije da neopravdano ugrožava ostvarivanje drugih vrijednosti građanskog prava, kao što su autonomija volje, savjesnost i poštenje, primjena dobrih poslovnih običaja, itd.

Pokazalo se da asimetrično pozitivnopravno rješenje zaštite potrošača u BiH samo po sebi nije problem, jer se teritorijalni i supstancijalni sukobi ovih zakona mogu rješavati opštim pravilima interteritorijalnog i derogacionog kolizionog prava³¹⁾, odnosno primjenom uputstva zakonodavca o primjeni norme koja pruža veći stepen zaštite potrošačima. Međutim, pravi problem jeste nedostatak sistematizacije, koji se naročito ogleda u oklijevanju zakonodavaca da pozitivisana subjektivna potrošačka prava integrišu i harmonizuju kroz odredbe važećih ZOO. Oklijevanje zakonodavaca da se suoče sa potrebom sistematizacije i osavremenjavanja građanskog zakonodavstva naslijeđenog iz prijašnje savezne države je možda najbolje elaborirao istaknuti srpski civilista Orlić:

„Zakonodavac je umoran i rutiniran. Na delu je inflacija propisa koja usitnjava pravni sistem i stvara međusobno odvojena i gotovo ničim nepovezana ostrva pravnog poretka. Mnoštvo propisa ugrožava svest o obaveznosti prava.”³²⁾

U tom smislu ide prijedlog zakonodavcima i pravnoj nauci kako u BiH tako i šire, da buduće napore u harmonizaciji pozitivnog potrošačkog prava u BiH sa pravom EU usmjere na pažljivo i promišljeno afirmisanje potrošačkog prava kao posebnog režima ugovornog prava u entitetskim ZOO. Tako bi zakoni o zaštiti potrošača zadržali samo one odredbe koje se odnose na precizno definisanje ovlašćenja javnopravnih organa za upravni nadzor i kaznenu represiju.

³⁰⁾ Tako Vodinečić, V., (2012). str. 164, 179. Vid. član 99. stav 2 ZOO: „Pri tumačenju spornih odredbi ne treba se držati doslovnog značenja upotrebljenih izraza, već treba istraživati zajedničku nameru ugovarača i odredbu tako razumeti kako to odgovara načelima obligacionog prava utvrđenim ovim zakonom.”

³¹⁾ Više o kolizionom pravu u Vodinečić, V., (2012). str. 50-52

³²⁾ <https://www.politika.rs/sr/clanak/508416/Nastavljen-rad-na-Gradanskom-zakoniku>.

Danijela Despotović, PhD, Associate Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad

Živorad Rašević, PhD, Associate Professor
The Faculty of Business Economics and Entrepreneurship Belgrade

THE PROTECTION OF CONSUMERS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA BY MEANS OF THE OBLIGATION LAW

Abstract:

Consumer protection is an area of law that protects the basic rights of citizens-consumers who procure for themselves goods and services on the market. The method of this protection could be described as a robust intervention of public institutions into contracts between consumers and economic entities that offer goods and services. Therefore, the question arises whether this growing system of norms should be positioned as a new branch and discipline of public law or only as a special regime of law of obligations. In comparative law, these rights are regulated by one basic and general law on consumer protection, the purpose of which is the implementation of the European Union consumer law. Unlike the countries of the region, in Bosnia and Herzegovina (BiH) the extant solution of the consumer law is complicated and asymmetric. There are two laws of different territorial scope in this complex state, one that is applicable on the entire territory of BiH and the other only in the entity of Republika Srpska. Thus, the question arises as to whether such a positive legal solution is legal and purposeful. Historical, comparative and systemic arguments presented in this paper propose the legal positioning of consumer law in the obligations law and the adoption of the consumer law at all levels of the vertical division of power in BiH.

Keywords: *Consumer, trader, consumer protection, EU directives.*

L I T E R A T U R A

1. Direktiva Vijeća EU 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL L 95, 21. 4. 1993.)EU, Direktiva 98/6/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 16. veljače 1998. o zaštiti potrošača prilikom isticanja cijena proizvoda ponuđenih potrošačima (SL L 80, 18. 3. 1998.)
2. Direktiva (EU) 2002/65/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 23. rujna 2002. o trgovanju na daljinu financijskim uslugama koje su namijenjene potrošačima i o izmjeni Direktive Vijeća 90/619/EEZ i direktiva 97/7/EZ i 98/27/EZ (SL L 271, 9. 10. 2002.)
3. Direktiva (EU) 2005/29/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču na unutarnjem tržištu i o izmjeni Direktive Vijeća 84/450/EEZ, direktiva 97/7/EZ, 98/27/EZ i 2002/65/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća, kao i Uredbe (EZ) br. 2006/2004 Evropskog parlamenta i Vijeća (»Direktiva o nepoštenoj poslovnoj praksi«) (Tekst značajan za EGP) (SL L 149, 11. 6. 2005.)
4. Direktiva (EU) 2008/122/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 14. siječnja 2009. o zaštiti potrošača u odnosu na određene aspekte ugovora o pravu na vremenski ograničenu uporabu nekretnine, o dugoročnim proizvodima za odmor, preprodaji i razmjeni (Tekst značajan za EGP) (SL L 33, 3. 2. 2009.)

5. Direktiva (EU) 2009/22/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2009. o sudskim nalogima za zaštitu interesa potrošača (kodificirana verzija) (Tekst značajan za EGP) (SL L 110, 1. 5. 2009.)
6. Direktiva (EU) 2011/83/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o pravima potrošača, izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i Direktive 1999/44/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 85/577/EEZ i Direktive 97/7/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća (Tekst značajan za EGP) (SL L 304, 22. 11. 2011.)
7. Direktiva (EU) 2019/770 Evropskog parlamenta i Vijeća od 20. svibnja 2019. o određenim aspektima ugovora o isporuci digitalnog sadržaja i digitalnih usluga (Tekst značajan za EGP) (SL L 136, 22. 5. 2019.)
8. Direktiva (EU) 2019/771 Evropskog parlamenta i Vijeća od 20. svibnja 2019. o određenim aspektima ugovora o kupoprodaji robe, izmjeni Uredbe (EU) 2017/2394 i Direktive 2009/22/EZ te stavljanju izvan snage Direktive 1999/44/EZ (Tekst značajan za EGP) (SL L 136, 22. 5. 2019.)
9. Direktiva (EU) 2019/2161 Evropskog parlamenta i Vijeća od 27. studenoga 2019. o izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i direktiva 98/6/EZ, 2005/29/EZ te 2011/83/EU Evropskog parlamenta i Vijeća u pogledu boljeg izvršavanja i modernizacije pravila Unije o zaštiti potrošača (Tekst značajan za EGP) (SL L 328, 18. 12. 2019.)
10. EU, Uredba Rim I br 593/2008 Evropskog Parlamenta i Vijeća o pravu mjerodavnom za ugovorne obaveze (SL L 177, 4.7.2008).
11. Haška Konvencija o pravu mjerodavnom za odgovornost proizvođača (Sl list SFRJ- Međunarodni ugovori broj 8/77).
12. Kulović, A., (2010). Zaštita potrošača u Bosni i Hercegovini - tradicija i pojmovi, Tranzicija, Vol.12, No 25-26.
13. Madžar, L. (2010). Politika zaštite potrošača u Srbiji sa aspekta politike zaštite potrošača u zemljama EU, Škola biznisa, br.4/21
14. Misita, N. (2008). Osnovi prava EU, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2008.
15. Perić, Ž. (1912). Privatno pravo, Skupljene rasprave iz građanskog prava, Knjižnica Gece Kona, Beograd.
16. Petrović, A., Alispahić, A., (2018). Zaštita potrošača od nepoštena poslovne prakse u BiH, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, Vol. , br. 1.
17. Radbruh, G., (2016). Filozofija prava, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
18. Stanković, O., Vodinelić, V., (1996). Uvod u građansko pravo, Nomos, Beograd.
19. Sabljica, S., (2021). Pravna regulacija zaštite potrošača u BiH u procesu evropskih integracija, Pravna misao 1-2/21.
20. Suljević, Dž., Softić E., Suljević S., (2018). Kolektivna zaštita kao novi koncept zaštite potrošača u BiH, Anali Pravnog fakulteta u Zenici br. 22
21. The Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group) part on a revised version of the Principles of European Contract Law, Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law-DCFR, Sellier, Munich, 2009.
22. Ustav SFRJ, Službene novine SFRJ, broj 9/74.

23. Ustav SRBiH, Službeni list SR BiH, broj 4/74. i 21/76.
24. Ustav Republike Srpske, Službeni glasnik RS, broj 21/92-117/05.
25. Vodinelić, V.(2012). Građansko pravo, Pravni fakultet Univerziteta Union i Službeni glasnik, Beograd.
26. Vodinelić, V. (2016). Javno i privatno pravo, Službeni glasnik, Beograd.
27. Votson, A. (2010). Pravni transplant, Pristup uporednom pravu, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
28. Zakon o zaštiti potrošača Republike Hrvatske, Narodne novine broj 19/22.
29. Zakon o zaštiti potrošača u Bosni i Hercegovini, Sl. glasnik BiH br. 17/02 i 44/04.
30. Zakon o zaštiti potrošača u Bosni i Hercegovini, Sl. glasnik BiH br, 25/06 i 88/15.
31. Ustav Republike Srpske, Službeni glasnik RS broj 21/92-117/05.
32. Zakon o zaštiti potrošača u Republici Srpskoj, Službeni glasnik RS br. 6/12, 63/14, 18/17 i 90/21
33. Zakon o obligacionim odnosima Federacije BiH, Sl. list SFRJ broj 29/78-45/89, Sl. list RBiH broj 2/93-13/94 i Sl. novine FBiH broj 29/03 i 42/11.
34. Zakon o obligacionim odnosima Republike Srpske, broj Sl. list SFRJ broj 29/78-57/89, Sl. glasnik RS broj 17/93-74-04.
35. Zakon o zaštiti potrošača, Republike Srbije, Sl. glasnik RS broj 88/21.
36. Zakon o zaštiti potrošača Republike Hrvatske, Narodne novine broj 19/22.
37. Internet izvori
38. Ministarstvo trgovine FBiH, <https://www.fmt.gov.ba/novosti/neophodno-donosenje-novog-zakona-o-zastiti-potrosaca-u-bih.html>
39. <https://www.politika.rs/sr/clanak/508416/Nastavljen-rad-na-Gradanskom-zakoniku>

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

001:34(082)
316.3:34(082)

**МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Правнички дани - проф. др Славко Царић
(19 ; 2022 ; Нови Сад)**

Право, наука и друштво - актуелна питања и перспективе : [зборник радова] = Law, science and society - the current issues and perspectives : [proceedings] / XIX међународни научни скуп "Правнички дани - Проф. др Славко Царић", Нови Сад, 23. септембар 2022. = XIX international scientific meeting "Legal days - Prof. Slavko Carić, PhD" ; [уредник Милан Почуча]. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2022 (Нови Сад : НС Мала књига+). - 454 стр. ; 24 cm

Текстови ћир. и лат. - Тираж 150. - Стр. 19-20: Уводна реч / Милан Почуча = Foreword / Milan Počuča. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-86121-51-6

а) Наука - Правни аспект - Зборници б) Друштво - Правни аспект - Зборници

COBISS.SR-ID 74323209